

Tibet efter det kommunistiska maktövertagandet

Det kinesiska kommunistpartiets maktövertagande i Tibet har radikalt förändrat livet för tibetanerna. Religiös förföljelse och en ekonomisk politik som främst gagnar de nyinflyttade Han-kineserna gör att de etniska spänningarna ökar. Den mycket påtagliga närvaron av kinesiska trupper visar att Kina fruktar att nya oroligheter kan bryta ut när som helst.

TEXT: BERTIL LUNDAHL

När det kinesiska kommunistpartiet (KKP) tagit makten i Kina och utropat Folkrepubliken Kina 1 oktober 1949 stod det snart klart att det hade för avsikt att införliva Tibet i sitt väld. Tibets befolkning bestod då av tibetaner och inte några kineser. Det hade rent faktiskt fungerat som ett självständigt land sedan 1913, även om det inte sökt internationellt erkännande för detta förrän det var för sent. Varken USA eller Storbritannien var beredda att stödja Tibet fullt ut, även om USA genom CIA senare under 1950-talet kom att ge hjälp till tibetanska motståndsmän som ett led i kalla krigets anti-kommunistiska politik.

Bakgrunden till det kinesiska agerandet var inte bara att man på historiska grunder ansåg sig ha rätt att ta makten över Tibet. Koreakriget, som bröt ut sommaren 1950 och ökade spänningarna gentemot västvärlden, bidrog sannolikt också till att Kina fruktade ett västerländskt inflytande i Tibet.

I oktober invaderade därför de kinesiska väpnade truperna, Folkets befrielsearmé (FBA), de östra delarna av de tibetanska områdena och besegrade de tibetanska styrkorna där. Detta område hade under Chiang Kai-sheks tid 1939 förklarats vara en kinesisk provins, Sikang (Xikang), men den styrdes i praktiken av tibetaner. KKP hävdade att Sikang tillhörde Kina och att man inte invaderat Tibet. I stället krävde man förhandlingar om en ”fredlig befrielse” av Tibet.

Sjutton-punkts-avtalet 1951

Den tibetanska regeringen hade för säkerhets skull fört den blott 15-årige Dalai Lama till den indiska gränsen och väddjade till FN. Men därifrån kom inget stöd och tibetanerna tvingades därför skicka en förhandlingsdelegation

till Peking, väl medvetna om att kineserna annars hotade med en total militär invasion.

Först krävde KKP att Panchen Lama erkändes av tibetanerna och sedan slöts det s.k. ”Sjutton-punkts-avtalet”. Därefter annonserade KKP att ett avtal slutits, trots att den tibetanska regeringen ännu inte gett sitt godkännande. Efter att ha vägt alternativen att förkasta avtalet och gå i landsflykt mot att godta det och hoppas att kineserna skulle respektera den autonomi för Tibet som utlovades, valde den tibetanska regeringen slutligen det senare. Dalai Lama återvände till Lhasa.

Detta avtal under militärt hot påminner mycket om de ojämlika fördrag Kina själv utsatts för tidigare av de imperialistiska makterna. Men Kina vägrar att se likheten eftersom man anser att Tibet inte var ett eget land utan en del av Kina. Men att man slöt ett sådant avtal med löfte om autonomi visar att Tibet hade en särställning innan det annekterades.

Avtalet utlovade att Tibet skulle få behålla det traditionella sociala och politiska systemet med Dalai Lama som religiöst och politiskt överhuvud. Tibetanska folket skulle ha rätt till autonomi under Pekingregeringens ledarskap. Reformerna skulle inte genomföras med tvång, men kinesisk militär skulle finnas på plats i Tibet.

Tiden före reformerna

KKP:s propaganda framhöll vid den här tiden i första hand att kineserna kommit för att befria Tibet från imperialismen. Imperialismen bestod före den kinesiska invasionen i själva verket av sju européer, därav två brittiska radiooperatörer som arbetade för den tibetanska regeringen. Nu kom i stället ”befriarna” i form av åtskilliga tusentals

soldater som skulle livnåras i det redan fattiga Tibet, vilket snart skulle leda till konflikter.

Den kinesiska sidan var vid den här tiden angelägen om att skapa goda relationer med tibetanerna och till en början betalade man för det man använde. Men militärernas närvaro ledde till brist på mat och bränsle samt prisstegringar. Redan på våren 1952, knappt ett halvår efter truppernas ankomst, omringade en tibetansk organisation, stödd av två tibetanska premiärministrar, den kinesiske befälhavarens hus och krävde att den militära närvaron skulle minskas. Det ledde i stället till att fler kinesiska trupper skickades till Lhasa och att Dalai Lama tvingades avskeda de två ministrarna.

I slutet av 1954 hade kineserna byggt två vägar till Tibet, en från Sichuan och en från Qinghai. Det gjorde att förnödenheter till truppena nu kunde skickas utifrån, vilket minskade trycket på tibetanerna, men det innebar också att fler trupper lätt kunde transporteras i händelse av oroligheter.

Faktaruta

Tibet räknas sedan 1965 som ett autonomt område i Kina (TAR Tibet Autonomous Region). Till ytan är det drygt 1,2 miljoner km², vilket kan jämföras med Sveriges ca 450 000. Men tibetanerna bor på ett betydligt större område av den tibetanska högplatån än själva TAR, som framgår av de grå områdena på kartan. De finns också i de angränsande provinserna Qinghai, Sichuan och Yunnan, samt i Gansu. Den officiella siffran för antalet tibetaner enligt folkräkningen 2000 var 5,4 miljoner, medan den exiltibetanska regeringen hävdar att det rör sig om 6 miljoner. Siffrorna är politiskt laddade eftersom de är en viktig komponent i den debatt som rör hur många tibetaner som dött en onaturlig död till följd av den kinesiska politiken. Exiltibetanerna hävdar att det rör sig om så många som 1,2 miljoner, men denna siffra ifrågasätts även av västerländska forskare. Att det är fråga om många anses otvivelaktigt men om det rör sig om tiotusentals eller hundratusentals vet man inte säkert.

Samma år besökte Dalai Lama Peking där han träffade Mao som bl.a. förklarade att Tibet blivit svagt och efterblivet och att kineserna därför kommit för att hjälpa tibetanerna. Syftet med inbjudan, som skedde i samband med att Nationella folkkongressen inrättades, var bl.a. att visa att Tibet nu var en del av Kina men också att imponera på Dalai Lama med de framsteg som gjorts i Maos Kina. I Tibet hade vid den här tiden synen på kineserna blivit något positivare eftersom de förde med sig en viss modernisering dit. Men detta skulle snart komma att förändras när KKP:s kollektivisering av samhället tog fart 1955–56.

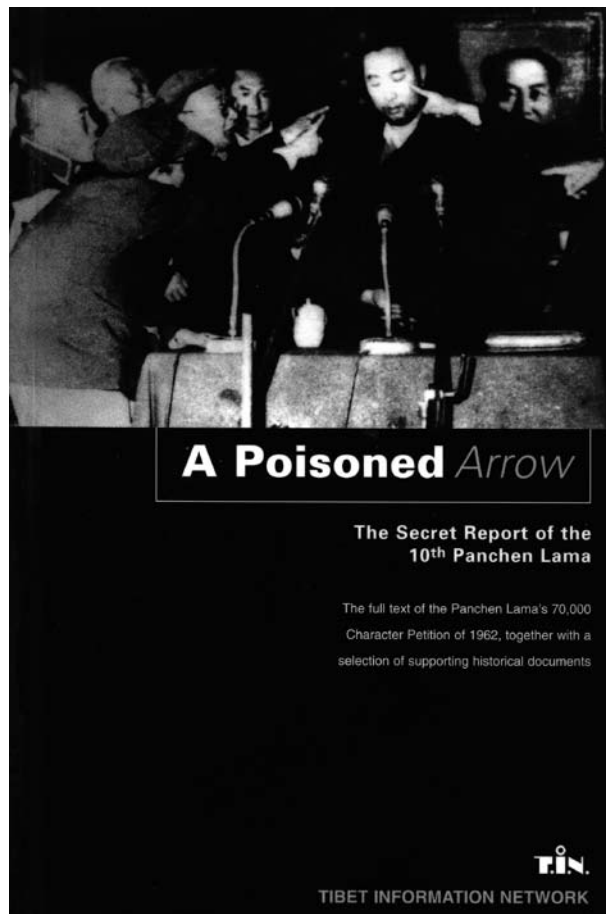
Tibetanskt motstånd mot reformerna och revolten 1959

KKP betraktade inte hela den tibetanska högplatån med i huvudsak tibetansk befolkning som ett område, vilket inte heller Yuan- eller Qingdynastin gjort. Enbart de centrala delarna, med Lhasa som centrum, kom senare (1965) att ingå i det officiella Autonoma området Tibet.

I Kham och Amdo d.v.s. de östra delarna av de tibetanska områdena, som ingår i kinesiska provinser, påbörjades därför jordreformer. De mötte snabbt motstånd från tibetanerna, som inte såg något behov av sådana. Här bar befolkningen av tradition vapen, vilka kom att användas mot kineserna när missnöjet spred sig. Många stridande tibetaner tog sin tillflykt till stora kloster, men dessa besköts och bombades med flyg av FBA.

Den ömtåliga samexistensen mellan det ateistiska KKP och det av religionen djupt präglade tibetanska samhället började krackelera när tibetanerna upplevde sina levnadsformer som hotade. Han-chauvinismen, d.v.s. den traditionella överlägsna attityden bland Han-kineserna i synen på andra etniska grupper, bidrog också till motvilja bland tibetanerna.

Revolten spred sig efterhand till centrala Tibet och kulminerade slutligen i det stora upproret 1959. Den 10 mars detta år inbjöds Dalai Lama att utan sin livvakt närvara vid en teaterföreställning i det kinesiska militärlägren. Rädslan bland tibetanerna för att han skulle kidnappas och föras bort av kineserna gjorde att stora skaror samlades utanför hans sommarpalats Norbulingka. Många tibetaner krävde nu självständighet och att de kinesiska trupperna skulle dras bort. Den 17 mars lyckades Dalai Lama fly och fjorton dagar senare kom han till Indien, där han liksom många andra tibetaner som flydde samtidigt, haft sin bas sedan dess. Den kinesiska militären slog ned

Omslaget till boken *A Poisoned Arrow* från 1997 som innehåller Panchen Lamas 70 000-teckens-petition på kinesiska och engelska. Bilden visar Panchen Lama när han utsätts för en "kampsession" 1964.

upproret med stor kraft och otaliga tibetaner miste livet. KKP förklarade den tibetanska regeringen upplöst och 17-punkts-avtalet upphörde att gälla.

Demoniseringen av det gamla tibetanska samhället

Sedan KKP:s strategi att samarbeta med de ledande skikten i det tibetanska samhället misslyckats, övergick man i stället till att demonisera det samhällsskick som rått i Tibet före den kinesiska invasionen 1950–51 och utmålade det som ett helvete på jorden. Det beskrevs som ett feodalt samhälle där slavar eller livegna utsattes för ett enormt förtryck av det härskande skiktet bestående av "de tre huvudsakliga feodalherrarna", d.v.s. regeringen (Kashag), klostren och adeln. Dessa tre var "de fyra mest", nämligen "mest reaktionära, mest svarta, mest grymma och mest

omänskliga”. Enligt KKP var upproret 1959 inte en etnisk konflikt mellan tibetaner och kineser utan en klasskonflikt där det reaktionära skiktet i Tibet motsatte sig KKP:s politik som gick ut på att befria de livegna.

Denna demonisering av det gamla Tibet och dess främste företrädare, Dalai Lama, har sedan dess varit ett återkommande tema i den kinesiska propagandan både internt och gentemot utlandet. Filmer som ”Den livegne”, skulpturgrupper som ”De livegnas vrede” och stora mängder böcker och annat propagandamaterial har hamrat in detta budskap och format den bild av Tibet som det kinesiska folket har vuxit upp med.

Det råder inget tvivel om att det gamla Tibet var ett samhälle präglad av fattigdom, förtryck och stora klasskillnader. Tibetaner i exil och de flesta västerländska forskare menar dock att KKP:s beskrivning av grymheterna, förtrycket och ofriheten är överdriven för att legitimera Kinas maktövertagande och KKP:s politik. Den trettonde Dalai Lama förbjöd t.ex. tortyr 1898 och dödsstraffet och andra grymma straff avskaffades redan 1913. Hur många tibetaner som torterats och avrättats under KKP:s styre vet man inte säkert, bara att de är många.

Panchen Lamas kritik av de ”demokratiska reformerna”

När 17-punkts-avtalet slutat gälla och den gamla tibetanska överheten spelat ut sin roll var det nu fritt fram för att genomföra ”demokratiska reformer” i centrala Tibet. Följderna av detta blev katastrofala för det tibetanska samhället och kulturen.

Panchen Lama, näst högste företrädare för den tibetanska buddhismen efter Dalai Lama, var nu tibetanernas främste företrädare i Kina. Han betraktades som kinesernas man och hade, enligt KKP:s uppgifter, 1950 (han var knappt tolv år då) skickat ett telegram till Mao där han uppmanade Pekingregeringen att skicka trupper för att befria Tibet. Men 1962 skrev han den s.k. 70 000-teckenspetitionen till KKP:s ledning, ett dokument som Mao skulle komma att beskriva som ”en förgiftad pil”.

Trots att den skrevs i en politiskt korrekt och hövlig ton är den ett förödande dokument som avslöjar vad de ”demokratiska reformerna” verkligen innebar för tibetanerna. Den urskiljningslösa förföljelsen med mängder av dödsoffer och den diktatoriska stilen mot tibetanerna kritiserar hårt, liksom undertryckandet av allt som var typiskt tibetanskt t.ex. religion, språk, klädsel och seder. Angreppen på religionen, den centrala delen av det tibetanska

kulturarvet, och förstörelsen och plundringen av klostren beskrivs. Endast tre procent av klostren och sju procent av munkarna och nunnorna återstod. Buddhistiska skrifter som användes som toalettpapper var bara ett exempel på det medvetna förödmjukandet av tibetanerna. Massvälden och den död som följde på den var enligt Panchen Lama utan motstycke i Tibets historia och en direkt följd av KKP:s politik.

Dokumentet har av förståeliga skäl aldrig publicerats i Kina utan har utgivits i väst. För Panchen Lama blev följden att han utsattes för ”kampsessioner” och fick tillbringa nio svåra år i fängelse. Först 1977 släpptes och återupprättades han av KKP. Strax före sin död 1989 förklarade han att Tibet förlorat mer än det vunnit på det kinesiska maktövertagandet.

Plundringen och förstörelsen av det tibetanska kulturarvet påbörjades som framgår av detta inte under kulturrevolutionen (1966–76) utan långt tidigare. Bara till en fabrik i Peking fördes flera hundra ton skulpturer och andra kulturföremål av kineserna för att smältas ner och användas som metallråvara. Som jämförelse kan nämnas att de föremål som stals eller köptes för en spottstyver av västerlänningar i Kina under 1900-talets början åtminstone har bevarats på museer eller hos samlare.

Innan kulturrevolutionen inleddes hade centrala Tibet 1965 förklarats vara ett autonomt, d.v.s. självstyrande område i Kina (TAR Tibet Autonomous Region). Det innebär att den lokala folkkongressen till övervägande delen bestod av tibetaner. Men den verkliga makten låg hos KKP:s representant partisekreteraren och denne har varken då eller senare varit tibetan. Vissa forskare hävdar att minoritetsfolkens autonoma områden styrs ännu hårdare från Peking än vanliga provinser, därför att centralregeringen inte litar på befolkningens lojalitet.

Plundringen fortsätter under kulturrevolutionen

Någon makt att förhindra kulturrevolutionen hade i alla fall inte tibetanerna och den kom att leda till fortsatt ödeläggelse av det tibetanska kulturarvet. I Tibet kom även tibetaner att delta i förstörelsen även om ansvaret för att ha dragit igång hela rörelsen låg på Mao och hans anhängare inom KKP. I vilken mån tibetaner verkligen var besjälade av rörelsen råder det delade meningar om. I den tiden Kina var det svårt att avstå från att vara aktiv i de politiska kampanjerna. Den som inte var med ansågs vara mot.

Idag ursäktar många kineser den hänsynslösa framfar-

ten i Tibet under kulturrevolutionen med att så var det också på andra ställen i Kina. Men som vi såg började attacken mot det tibetanska kulturarvet redan före kulturrevolutionen. Och eftersom religionen spelar en mycket mer central roll i tibetansk kultur än i kinesisk blev angreppen på den speciellt förödande för tibetanerna.

Dessutom fanns ett stort Han-chauvinistiskt inslag i politiken under dessa år, då så gott som allt som förknippades med minoritetsfolkens kultur, språk, kläder, frisyrier m.m., sågs som efterblivet och något som skulle undertryckas och förbjudas. Mest avancerade var förstas Han-kineserna som skulle befria och hjälpa andra etniska grupper. Allt beskrevs i termer av klasskamp och inte som etniska motsättningar.

Omprövning av Tibetpolitiken efter Maos död

Efter Maos död 1976 slog KKP snart in på en ny politik då ekonomin sattes i centrum och partiets excesser under fr.a. kulturrevolutionen ifrågasattes. I hopp om att kanske kunna få Dalai Lama att återvända från sitt säte i Dharamsala i Indien, inbjöds 1979 en delegation av tibetaner, däribland en bror till Dalai Lama, att besöka de tibetanska områdena. Mottagandet de fick i Amdo och Kham var entusiastiskt och när de sedan kom till TAR och Lhasa blev det ännu mer översvallande. KKP insåg till sin bestörtning att de många åren av propaganda och angrepp på religionen inte bitit på tibetanerna som nu tog chansen att visa vem de verkligen kände lojalitet med.

Men KKP:s nya ledning hade ändå förhoppningen att med sin nya ekonomiska politik och en mer försonlig hållning kunna vinna stöd i Tibet. När generalsekreteraren i partiet, Hu Yaobang, besökte Tibet 1980 konstaterade han att partiet misslyckats och att situationen där påminde om kolonialism. Hus ambition var att tibetanerna skulle få en större roll i politiken och att man skulle ta större hänsyn till de specifika förhållandena i Tibet. Han överlämnade året därpå ett förslag till Dalai Lamas bror som innebar att Dalai Lama skulle kunna återvända om han var villig att se framåt och arbeta för enighet inom Kina. Han skulle inte få bosätta sig i Tibet, utan i Peking där han erbjöds en hederspost utan makt. Dalai Lama kunde inte acceptera detta utan förespråkade att alla de tibetanska områdena, inte bara TAR, skulle bilda en politisk och administrativ enhet och att Tibet skulle få en ställning liknande den Kina

nyligen erbjudit Hongkong och Taiwan. Ingen av parterna kunde godta den andres förslag. Även om Dalai Lama senare kom att modifiera sin ståndpunkt till att inte kräva full självständighet utan en meningsfull autonomi, har inga egentliga framsteg sedan gjorts.

Den nya ekonomiska politiken kom under de första åren av 1980-talet att leda till klara förbättringar i levnadsstandard för tibetanerna. Toleransen för religiösa aktiviteter blev också större, om än inom begränsade ramar. KKP hoppades nu att man genom ekonomisk utveckling skulle kunna vinna tibetanernas sympatier. Vid en arbetskonferens om Tibet 1984 beslöts att satsa på drygt fyrtio stora byggprojekt i Tibet. Dessutom skulle det öppnas för Han-kinesisk invandring för att bidra till utveckling av ekonomin. I stället för att betona tibetanernas roll i Tibet kom det efterhand under 1980-talet alltmer att handla om Han-kineserna, vilket skapade nya spänningar.

Dalai Lama söker stöd utomlands

Utän framsteg i dialogen med Peking kom Dalai Lama från 1987 att inrikta sig på att vinna västvärldens sympati för Tibets sak och därmed sätta press på Kina. År 1987 framträdde han inför den amerikanska kongressens utskott för mänskliga rättigheter och lade fram ett förslag till lösning av Tibetfrågan. Samtidigt kritiserade han Kina för att inte bry sig om den tibetanska befolkningens öde utan enbart vara intresserat av att diskutera hans egen personliga status om han skulle återvända.

Året därpå framträdde han inför Europaparlamentet i Strasbourg och lade fram sitt förslag om ett Stort Tibet med demokratiskt självstyre, baserat på västerländska demokratiska rättigheter, som skulle styra över tibetanska angelägenheter. Kina skulle ansvara för utrikespolitiken och Tibet skulle på sikt omvandlas till en demilitariserad zon.

Förslaget var chockerande för en del exiltibetaner eftersom det gav upp kravet på självständighet. Men det fanns nu större utsikter att få sympati från västmakterna, som erkänt Tibet som en del av Kina och som inte ville ha för mycket bråk med Kina om Tibet.

Protesterna i slutet på 1980-talet

I Tibet stärkte Dalai Lamas framträdande i USA 1987 de krafter som aktivt ville motarbeta Kina. Mindre än en vecka efter framträdandet gick munkar ut i Lhasa och demonstrerade sitt stöd för Dalai Lama. De arresterades och nya demonstrationer följde vilka slutade i upplopp och

med att ett antal tibetaner sköts till döds. Fler protester riktade mot Kina följde, bl.a. i mars 1988 och i mars 1989. Ett antal tibetaner dödades i samband med dessa, men även en civilklädd kinesisk säkerhetsman. Undantagstillstånd infördes nu i Tibet.

Bilden av ett brutalt KKP som inte bara slår ner på minoritetsfolk utan även på Han-kineser förstärktes i utlandet när massakern i Peking inträffade i juni 1989. Samma år tilldelades Dalai Lama Nobels fredpris för sin strävan att med fredliga medel värna om sitt folk. Kontrasten mot KKP:s agerande var slående och Dalai Lamas popularitet i västvärlden ökade alltmer.

Den mjukare linjen gentemot Tibet från 1980-talets början övergavs successivt. När Kinas nuvarande ledare Hu Jintao 1988 blev partisekreterare i Tibet var det den hårda linjen som gällde. Den militära närvaron skulle öka och man skulle satsa på ekonomisk utveckling.

Omvärldens kritik av Kina och den ökade propagandaverksamheten

KKP:s hårdföra linje i slutet av 1980-talet gjorde att omvärlden alltmer kritiserade Kina för bristen på mänskliga rättigheter både i landet som helhet och i Tibet. Kommunistpartiets svar på detta blev en allt större satsning på propagandan riktad till omvärlden. Mellan 1991 och 2006 gav partiet ut 49 vitböcker som gav den officiella synen på olika känsliga frågor. Sex av dem handlade specifikt om Tibet, näst mest efter dem om mänskliga rättigheter som var temat för sju. Men i de senare ingick också diskussioner om Tibet, vilket visar frågans känslighet och stora betydelse.

Tibetfrågan togs inte bara upp av KKP:s propagandavdelning utan också i speciella arbetsforum om Tibet. Webb-sidor och tibetologi kom att lanseras som nya vapen i propagandan. De 50 tibetologiska instituten och de tusen tibetologerna i Kina skulle göras till en effektiv armé inom den externa propagandan mot Dalai Lama-klicken och de fientliga västerländska krafterna. Man satsade också på kulturfestivaler om Tibet utomlands, bl.a. 2002 i Toronto, där det finns en stor kinesisk befolkning. Men där finns också ca 1500 tibetaner som påtalade för de kanadensiska medarrangörerna att festivalen inte var ett så politiskt kulturutbyte som föregavs av kineserna. Tibetaner demonstrerade under festivalen och den fick därigenom mycket negativ publicitet.

Inte heller försöket att inbjuda utländska journalister till Tibet 2003 och 2004 blev någon framgång. Partifolk

som förklarade frånvaron av bilder på Dalai Lama med att tibetaner inte ville ha dem, eller att den kinesiska militärens närvaro berodde på att den var där för att skydda det vilda djurlivet ingav inte förtroende.

De stora ekonomiska satsningarna

Det område där KKP kan tyckas ha varit mest framgångsrikt i Tibet är den ekonomiska utvecklingen. Regeringen i Peking har satsat större summor där än i någon av provinserna, speciellt efter att parollen ”Satsa stort på utvecklingen i de västra delarna av Kina” lanserats 2000. Tibet är i hög grad beroende av finansiering utifrån, bl.a. på grund av att KKP krossat klostrens roll som viktiga centra i den traditionella tibetanska ekonomin. Tanken är att kombinationen av stora ekonomiska satsningar och invandring i större skala av Han-kineser ska skapa större välstånd för tibetanerna och därigenom göra dem mer positiva till den kinesiska närvaron.

Men extremt mycket av satsningarna har gått till administrationen och stora infrastrukturprojekt, medan bara en mindre del har gått till jordbruk, industri, utbildning och sjukvård. Ägandet domineras av statliga och andra utifrån kommande företag. Mycket av förtjänsterna på stora byggprojekt och annat försvinner ut från TAR. Turismen kontrolleras av Han-kineser och en stor del av vinsterna från den försvinner också från TAR. Man talar ibland om ”bumerangfinansiering”, d.v.s. mycket pengar kommer in men mycket går ut igen.

Det är bara en mindre del av välståndet som sipprar ner till majoriteten av tibetanerna. De äter t.ex. mer kött, och vidare har moderna företeelser som mobiltelefoner, motorcyklar och tv-apparater blivit vanligare. Samtidigt har kostnader för utbildning och sjukvård ökat. De flesta tibetaner lever i en naturhushållningsekonomi på landet, där dock nya miljökrav och restriktioner för betning och trädgårdning m.m. kan göra att möjligheterna att livnära sig försämras. Landsbygdsbefolkningen involveras inte i TAR:s nya ekonomi, som är koncentrerad till städerna. Ojämligheten är större i Tibet än i övriga Kina, som redan är väldigt ojämnt. Inkomstskillnaderna mellan stad och land är mer än fem gånger i Tibet, jämfört med mer än tre gånger i övriga Kina.

Endast 15 procent av den tibetanska befolkningen har utbildning över grundskolenivå och talar kinesiska någorlunda flytande. De resterande 85 procenten har svårt att dra nytta av boomen. De som lyckas talar flytande kine-

En ung pojkmunk klipper en annan, Ramoche-templet, Lhasa

siska, har goda förbindelser med ekonomiska och politiska centra i östra Kina och trivs i kinesisk arbetskultur.

Regeringen har nu övergett politiken att garantera arbete för utexaminerade lokala akademiker. Dessa ska därför konkurrera med kineser i examinationer på kinesiska för att få de eftertraktade statliga anställningarna. Även välutbildade tibetaner blir lätt utkonkurrerade av Han-kinesiska invandrare, även sådana från landsbygden. År 2006 demonstrerade tibetanska akademiker mot att bara 2 av 100 jobb som erbjöds i öppen konkurrens gick till etniska tibetaner.

De stora ekonomiska satsningar och invandringen av Han-kineser har alltså snarast lett till att den största delen av tibetanerna riskerar att bli utkonkurrerade och marginaliserade i sitt eget land, vilket naturligtvis föder missnöje.

De religiösa motsättningarna

En annan viktig orsak till missnöjet handlar om religionen. Som nämnts dog den mot KKP djupt kritiske men av partiet ändå accepterade tionde Panchen Lama i januari 1989. Dalai Lama inbjöds att närvara vid en minneshögtid över honom men avstod eftersom han inte fick besöka Tibet.

Efter Panchen Lamas död påbörjade en kommitté från hans kloster Tashilhünpo, med KKP:s godkännande, ett sökande efter hans reinkarnation enligt den traditionella tibetanska metoden med sökande efter tecken och olika tester. De fann en pojke, men läckte informationen till Dalai Lama för att få dennes godkännande. När Dalai Lama offentliggjorde sitt godkännande 1995 blev den kinesiska regeringen rasande eftersom den ansåg att det var den som hade rätten att godkänna valet. Efter en tids tvekan utsåg den en ny ung pojke, född 1990, till Panchen Lama och den av Dalai Lama, och därmed av de flesta tibetaner accepterade kandidaten, försvann.

Det kan tyckas märkligt att ett parti som officiellt är ateistiskt ska utse reinkarnationer, men här handlar det om att visa vem som har makten. År 2007 kom ett beslut om att kinesiska staten ska ha avgörandet i sin hand när det gäller alla reinkarnerade lamor. Den ska avgöra om en reinkarnerad lama (trülku) kan reinkarneras igen och vilka kloster som får inhysa en trülku. Den ska också genomföra sökandet efter trülkunen och identifiera honom eller henne, arrangera installationsceremonin och ge trülkunen undervisning.

Efter massförstörelsen av kloster före och under kulturrevolutionen har flera av de viktigaste klostren byggts upp igen. Men för klosterväsendet råder många inskränkningar. Antalet munkar och nunnor begränsas, de måste få statens godkännande efter politiska examinationer, och barn under 18 år får inte skickas till kloster för utbildning, som skedde förr. Möjligheterna att besöka andra kloster och att göra pilgrimsfärder är också begränsade. Bilder på Dalai Lama är förbjudna i lag sedan 1994 och när KKP skickar ut sina arbetslag i klostren för patriotisk omskolning uppmanas munkarna och nunnorna att fördöma Dalai Lama, motsätta sig separatism, dementera att Tibet varit eller borde vara fristående från Kina, och erkänna Pekings egne Panchen Lama, av tibetaner kallad ”den falske Panchen Lama”. För att säkra kontrollen över klostren finns i vart och ett av dem en ”demokratisk administrativ kommitté” som ska se till att munkarna eller nunnorna har ett ”korrekt” tänkande.

Labrangklostrets "shengo", eller "chefsmonk" står och blickar ut över munkarna på en tempelgård i staden Xiabe i Gansu-provinsen. Labrang är det största tibetanska klostret utanför Tibet TAR och ligger vid den östliga gränsen av den tibetanska kulturvärlden. En Shengo innebar klostrets nästhögsta position efter abboten. Han är den som ser till att disciplin råder bland munkarna och i klostret. I högra handen håller han en stor och tung silverstav som han går omkring och dunkar i marken med för att signalera disciplin och skärpning. En shengo är ofta skräckinjagande och bär barsk min. Det är kraftiga, stora män som bär uppstoppade kläder så att de ser större ut än vad de är. Foto Ingrid Booz Morejohn.

Förutom tvisten om Panchen Lama och inskränkningarna i religionsfriheten är förstas det återkommande okvädandet och fördömandet av Dalai Lama något som väcker tibetanernas antipati mot kineserna. Vid flera olika tillfällen under senare år har tibetanerna på olika sätt visat att för dem är Dalai Lama deras verkliga ledare, vilket väl KKP också börjat inse. Det förefaller

därför otroligt att KKP skulle låta honom återvända ens på besök i Kina. Den entusiasm han skulle möta om han fick besöka de tibetanska områdena skulle demonstrera att den demonisering KKP ägnat sig åt inte varit till gagn för partiet utan tvärtom.

Bland exiltibetanerna spelar Dalai Lama förstås en oerhört viktig roll, men det finns också de som är kritiska mot hans s.k. medelväg som inte kräver full självständighet för Tibet. De menar att hans agerande inte lett till några framsteg utan bara gynnat Kina. Kontakterna mellan representanter för Dalai Lama och Kina under senare år har lett till att kritiken mot Kina utomlands har dämpats för att inte störa processen. Men det är uppenbart att Kina inte har för avsikt att göra några som helst eftergifter för Dalai Lama, vilket också bekräftats av en avhoppad kinesisk diplomat. I stället inväntar man hans död och räknar med att ha tiden på sin sida. Med stor militär närvaro, fortsatt Han-kinesisk invandring och ytterligare ekonomiska satsningar hoppas man kunna behålla kontrollen. Men som vi såg i mars 2008 kan nya oroligheter blossa upp när som helst.

LÄSTIPS

Zheng Shan (ed.), *A History of Development of Tibet*, 2001.

Jin Hui, Ren Yinong, Ma Naihui (ed.), *Social History of Tibet, China – Documented and Illustrated*, 1995.

Materials on the March 14 Incident in Tibet, 2008.

Ovanstående arbeten återspeglar den kinesiska synen på Tibet.

Anne-Marie Blondeau and Katia Buffetrille (ed.), *Authenticating Tibet – Answers to China's 100 Questions*, 2008.

Warren W. Smith Jr, *China's Tibet? – Autonomy or Assimilation*, 2008.

Warren W. Smith Jr, *Tibetan Nation – A History of Tibetan Nationalism and Sino-Tibetan Relations*, 1996.

Tsering Shakya, *The Dragon in the Land of Snow – A History of Modern Tibet since 1947*, 1999.

Thomas Laird, *Historien om Tibet – Samtal med Dalai Lama*, 2006.

Linda Östman, "Kränkningar av religionsfriheten i dagens Tibet" i *Tidskriften Tibet* 1/2008. Denna artikel är baserad på Tibet Watch 70-sidiga rapport "No faith in the state – Tibetans speak about religious restrictions".